

Primož Jesenko

Kako zastaviti svoj prostor na "svetovni razstavi"

Umetniški koncept trinajste izdaje *Praškega kvadrienala scenskega oblikovanja in prostora* (PQ), osrednjega mednarodnega dogodka, ki raziskuje področje scenografije, kostumografije in gledališke arhitekture, je sledil tematskim krogom Skupni prostor: Glasba–Vreme–Politika (*SharedSpace: Music–Weather–Politics*). Nosilci PQ 15 so zasnovali to prireditev, ki preči meje med arhitekturo, uprizoritvenimi in vizualnimi umetnostmi, časovno in prostorsko zgoščeno, v desetih junijskih dneh na 45 lokacijah v historičnem središču Prage. Sem se je postavitev z obiljem spremljevalnih dogodkov preselila iz bolj perifernih razstavnih boksov na sejmišču Holešovice, iz Narodne galerije in iz razstavišča Veletřní palac, kjer je PQ domoval doslej (Slovenija se ga je prvič udeležila leta 1995). Slovensko udeležbo na PQ je Slovenski gledališki muzej (danes Slovenski gledališki inštitut, SLOGI) organizacijsko prevzel od Društva slovenskih likovnih oblikovalcev leta 2003.

Kot je nakazal seminar za koordinatorje in kuratorje (aprila 2014), je želela umetniška direktorica Sodja Zupanc Lotker preseči kataloško in informativno razstavljanje fotografske dokumentacije izbranih predstav z vizualnimi postavitvami ali z instalacijami v različnih prostorih.

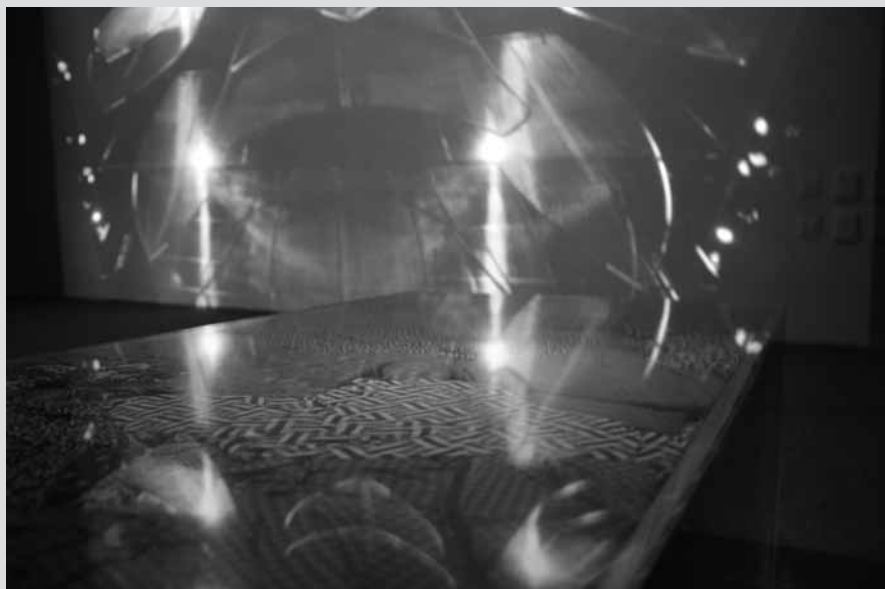

Foto: Mojca Leben Milavec

Element gledališkega običajno pokaže, kako močno je družbena stvarnost prepletena z elementom fikcije in njenih predstavnih možnosti. Identiteta kot nadrejena tema sleherne "svetovne razstave" je preplet okoliščin in vplivov, ki jih ni mogoče zlahka posplošiti. Svet se je v zadnjem štiriletju dodatno skrčil, hkrati pa so se poglobile tudi razlike, zaradi česar se ohranjajo specifične in različne vrtilne dinamike. Ne preambiciozna zasnovanost "paviljonov", ki so kakovostno nihali, je pokazala moč prav v različnosti. Umetniška direktorica ob otvoritvi Kafkove hiše (sicer ene od trinajstih s tem imenom v Pragi), ki je bila tudi prizorišče slovenske instalacije, tako ni tajila, da splet nacionalnih predstavitev zajame vso različnost pristopov udeležениh držav. Sveta v resnici ni mogoče zvesti na skupni imenovalec kaj bolj od tega. V tem smislu je bila pomenljiva instalacija, s katero je londonski Victoria & Albert Museum (z izvirnimi posnetki) prikazal zgodbo festivala v Glastonburyju od njegovega začetka (1970) in prvotnih idealov do konfliktov, ki so jih iz leta v leto prispevala destruktivna zgražanja okoličanov. Različne predstave o idealni identiteti in o idealni urejenosti družbe so seveda del vsakdana, torej so tudi stvar mnogopomenske, na videz poljubno opredeljene in težko obvladljive triade "glasba–vreme–politika".

Kaj prisotnost Slovenije na Praškem kvadrienalu vse od devetdesetih let spreminja v dobro slovenske reprezentance na globalnem polju scenskega uprizarjanja, glede na to, da je slovensko gledališče v jugoslovanskem kontekstu nosilo sloves kulturnega prostora eksperimenta, aktivizma in družbene kritike, ki preverja meje in krši konvencije? Slovensko gledališče je bilo iniciator svojih novih pristopov k uprizarjanju morda še najbolj v aktivnih letih Mete Hočevar, toda ali je danes naša kulturna identiteta jasno predstavljena, če pogledamo nanjo iz perspektive mednarodnega scenskega prostora? Lahko pomenimo kaj

Foto: Mojca Leben Milavec

več od demokratično vzdrževanega kuriozuma, ki vzbuja interes v prvi vrsti pri poznavalcih? Prav mednarodni kontekst prireditve, kot je PQ, ponuja možnost širitve polja.

Žal pa slovenske udeležbe na PQ po toliko letih ne drži skupaj tista zavezanost cilju, kot bi si bilo želeli. Po eni strani bi se veljalo vprašati, koliko je država Slovenija pripravljena investirati v promocijo slovenske scenografije v tujini (do pomanjkanja finančnega goriva načeloma ne bi smelo priti) oziroma kakšno težo ima kulturna promocija te vrste v njenih očeh? SLOGI je (brez zunanjih sodelavcev) v tem osamljen. Zato je bila udeležba na PQ 15 plod konstruktivnega sodelovanja javnih inštitucij in neodvisne kuratorice/producenta.

Temeljna težava pa pravzaprav nastopi, če interesa za takšno manifestacijo ne pokaže širši gledališki ceh. Scenografi in kostumografi v Sloveniji nimajo svojega društva, ki bi se organizirano odzivalo in oglašalo s pobudami, tako da ostajajo kvalitetni ustvarjalci v senci. Poveden je pogled na spisek Prešernovih nagrajencev – od šestdesetih naprej lahko med njimi preštejemo na prste scenografe in kostumografe (po dva na dekada), a v oči bije podatek, da sta bila zadnja nagrajenca za to področje Marko Japelj in Bjanka Adžić Ursulov sredi devetdesetih let! V tem kontekstu je tudi za osrednje medije Praški kvadriennale kot kuriozum in ga pokrijejo spotoma, če sploh. Zato je zdaj nekako skrajni trenutek za samorefleksijo in za določitev skupnih ciljev.

Na tako obsežni prireditvi je o aktualnih strategijah in trendih na osnovi videnega (med bolj izrazitimi iz naše hemisfere lahko izpostavimo Latvijo, Rusijo, Srbijo) sicer težko potegniti natančen in zelo oprijemljiv sklep. Eden od vzrokov za to je obilje razstavljalcev, v ozadju je seveda tudi promocija, poglobljeno razliko med državami pa je mogoče opaziti glede sredstev, ki jih katera na-

Foto: Mojca Leben Milavec

meni svoji predstavitvi. V trenutni situaciji je bil slovenski presežek možen zaradi odločne kuratorske geste: drzen časovni rez je predstavil sveže vizualne koncepte, ki bodo sooblikovali scenske prostore bodočnosti.

Kako je slovenska ekipa osvajala PQ 15? V zvočno-vizualni instalaciji, ki jo je kurirala Barbara Novakovič Kolenc, so umetniki Meta Grgurevič, JAŠA in Ana Savič Gecan nadeli svojim izvornim stvaritvam novo življenje tako, da so jih redefinirali. Video posnetek sprva zajame pogled baletnega plesalca v scen-skem okolju *Tristana in Izolde*, nato pa na istem mestu sledijo statične podobe iz predstave *Še vedno vihar* po drami Petra Handkeja (kot jih je ujela Toni Soprano) – tako nastane preplet detajlov z gibljivimi slikami. Dodatno simbolno znamenje novega življenja scenografije v prostoru likovnega je steklenička z lju-bezenskim napojem, ki visi na steni – obiskovalec je tako priča poslednjim trenutkom *Tristana in Izolde*, hkrati pa tudi silovitost odnosov med Handkejevimi liki v turbulentnem zgodovinskem času koroških Slovencev ves čas niha. Kostumi, ki jih nosijo igralci v predstavi *Še vedno vihar*, so v instalaciji stisnjeni v kubus iz prosojne plastike in (zloženi v novo teksturo) prav tako izgubijo prvotno funkcijo – gledalec se lahko na objekt celo usede in tako zastane v senzorično nabitem prostoru dalj časa. To pa pokaže, da imata scenografija in kostumogra-fija zunaj neposrednega konteksta svojih predstav še čisto posebno življenje.

PQ, ki dostopa k uprizarjanju s pomočjo zgodbe povezane s prostorom, omogoča tudi stik študentov arhitekture s študenti dramaturgije. In v okviru tokratne šeste udeležbe v Pragi je Slovenija prvič sodelovala tudi v Študentski sekciji kvadriena. Projekt *Tiha nevihta* študentov Fakultete za arhitekturo in AGRFT Univerze v Ljubljani je vzpostavil interier jeklenih panelov, ki terjajo nenehno prilagajanje, navdajajo s tesnobo, nenadzorovano klavstrofobijo. Razen

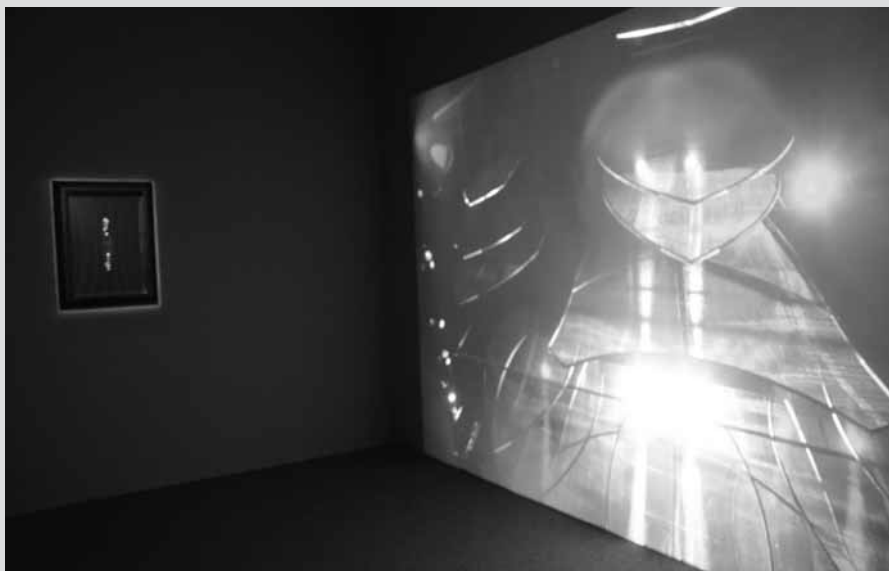

Foto: Mojca Leben Milavec

tega je tandem Son:DA (Metka Golec in Miha Horvat) na povabilo Sodje Lotker vodil tudi študentsko delavnico na temo zasedanja prostorov za umetnost, souporabe in koloniziranja skupnih časovno-prostorskih kontekstov – po Horvatovih besedah je bilo fascinantno opazovati, kakšno množico strokovnjakov uspe PQ pritegniti v Prago, še bolj pa naval študentov (scenografije, arhitekture, oblikovanja) iz vsega sveta in hkrati visoko profesionalen, gladek tek izobraževalnega/pedagoškega aspekta na PQ. Navsezadnje je tudi knjigarna PQ pripeljala skupaj gledališko založniško srenjo z vsega sveta. In res: drugi vzvod za opozarjanje na koncepte slovenske scenografije (ob PQ) je Slovenski gledališki muzej že pričel izkoriščati z objavami v preglednih publikacijah *World Scenography*, ki jih izdaja OISTAT. Gre za izbor referenčnih, razvojno pomembnih scenografskih dosežkov (v letih 1975–1990 in 1990–2005), kamor so uredniki izmed predlogov lokalne ekspertize uvrstili najbolj izrazite avtorje, doslej dela Mete Hočevar, Marka Japlja, Vlada Repnika, Aljoše Kolenca, Vadima Fiškina in Branka Hojnika. Sledila bo še tretja izdaja.

V nasprotnem primeru bo scenografski ugled Slovenije reševalo kvalitetno kuratorstvo in drzen nastop v ritmu PQ, torej enkrat na štiri leta.

Primož Jesenko

Fotografije:

Barbara Novakovič Kolenc, kuratorica slovenske udeležbe v okviru sekcije Dežele in regije, je v instalaciji Razširjen prostor vs. stisnjen prostor sledila razmislekom, ki so ga sprožili trije izraziti avtorski prispevki zadnjih let: Meta Grgurevič v sodelovanju z JAŠO pri oblikovanju prostora v baletni predstavi *Tristan in Izolda* (Opera in balet SNG Ljubljana, 2014) in Ana Savić Gecan s kostumografija v gledališki predstavi *Še vedno vihar* (Drama SNG Ljubljana in Slovensko stalno gledališče Trst, 2013).